

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ У СПРАВАХ
НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ І РЕЛІГІЙ

· УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЗНАВЦІВ

ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ
ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. М.ДРАГОМАНОВА
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА

«МІЖКОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ В ЇХ СУТНОСТІ
І ВИЯВАХ В УКРАЇНІ»

С П Е Ц В И П У С К № 2

УДК 342.731+2(4УКР)

ББК 86.2я5

Р36

Релігійна свобода: спецвипуск №2 наукового щорічника. Держкомнацрелігій України та Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. Збірник наукових статей з теми «Міжконфесійні відносини у їх сутності і виявах в Україні». За загальною редакцією А.Колодного і В.Климова. – Київ: Світ знань, 2010. – 208 стор.

Збірник укладено переважно на основі доповідей, виголошених на всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжконфесійні відносини в їх сутності і виявах в Україні», яка відбулася 30 листопада-1 грудня 2010 року при безпосередній участі в її організації і проведенні Державного Комітету України у справах національностей і релігій, Української Асоціації релігієзнавців, зокрема її Центру релігійної інформації і свободи, Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди Національної Академії наук України та кафедри культурології Національного педагогічного університету ім. Михайла Драгоманова. Спецвипуск наукового щорічника 2010 року ввібрав у себе статті, присвячені насамперед з'ясуванню конфесійної ситуації в Україні й аналізу тих відносин, які складаються на її теренах між різними релігійними спільнотами як у всеукраїнському масштабі, так і в окремих регіонах країни. Визначаються шляхи толерантизації міжконфесійних відносин і удосконалення їх законодавчого забезпечення.

Для науковців, викладачів релігієзнавчих і правознавчих дисциплін, службовців сфери державно-церковних відносин, конфесійних діячів, всіх, хто цікавиться питаннями релігійного життя України.

Редакційна колегія наукового щорічника «Релігійна свобода»:

д.філос.н. Колодний А.М. (гол. редактор),
к.філос.н. Бабій М.Ю. (заст. гол. редактора), д.філос.н. Бондаренко В.Д.,
д.філос.н. Закович М.М., д.філос.н. Климов В.В., к.філос.н. Любчик В.П.,
д.філос.н. Павленко П.Ю. (відп. секретар), д.соціол.н. Пірен М.І.,
д.філос.н. Саган О.Н., д.істор.н. Уткін О.І., д.філос.н. Филипович Л.О.,
д.філос.н. Яроцький П.Л.

Редакційну підготовку спецвипуску №2 щорічника здійснили:

Колодний А.М., Климов В.В., Любчик В.П., Павленко П.Ю., Филипович Л.О.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України (протокол №22 від 28.12.2010р.).

© Держкомнацрелігій України
© Українська Асоціація релігієзнавців
© Відділення релігієзнавства ІФ НАН України
© Автори статей

ЗМІСТ

Юрій Богуцький, голова Держкомнацрелігій України.
Релігійно-церковний комплекс та міжконфесійні відносини
у сучасній Україні: стан, тенденції, проблеми розвитку 5

Любомир Гузар, предстоятель Української Греко-Католицької Церкви.
Україна як «єкуменічний експеримент». 9

Розділ I. Стан конфесійного життя України

1. Любчик В.П. Церква і суспільство в Україні: проблеми взаємовідносин. 13

2. Колодний А.М. Конфесійне багатоманіття України
як відображення її історії і перспектив. 13

3. Токман В.В. Міжконфесійні відносини в Україні: соціологічний аналіз. 24

4. Владиченко Л. Релігійна мережа України:
практика статистичного обліку та оприлюднення даних. 30

5. Докаш В.І. Соціологічні аспекти трансформаційних змін
в релігійній мережі Буковини. 40

6. Павленко П.Ю. Західне християнство як інструмент глобалізації людства:
негативний досвід Європи і можливі уроки для України. 45

7. Яроцький П.Л. Православно-католицький діалог на вселенському рівні:
досягнення, проблеми, перспективи. 52

8. Кочергін В.В. Теологія релігії як базис формування
міжконфесійних відносин. 57

9. Кулагіна Г.М. Політизація релігії у конвергентних процесах християнства ... 61

Розділ II. Міжконфесійні відносини на нинішніх теренах України

1. Филипович Л.О. Державно-конфесійні і міжконфесійні відносини на
історичному переломі: від демократизації до тоталітаризму суспільства. 67

2. Недавні О.В. Пріоритетні напрямки суспільно значущої співпраці
українських церков: здобутки, проблеми, виклики. 73

3. Бабій М.Ю. Толерантність і діалог у площині міжконфесійних відносин:
проблемні питання вияву і ролі. 76

4. Климов В.В. Проблеми і шляхи толерантизації міжконфесійних відносин. ... 81

5. Заєць О. Огляд діяльності міжконфесійних рад
в Україні впродовж 2010 року. 88

Розділ III. Державний чинник у правовому забезпеченні міжконфесійних відносин

1. Киридон А. М. Держава, Церква, суспільство в незалежній Україні:
проблемне поле взаємодії. 95

2. Фисун Ю.Ю. Нормативно-правові гарантії рівності
релігійних організацій в Україні. 99

3. Косенко Г.В. Формування механізму міжконфесійного діалогу в системі
партнерських державно-конфесійних відносин. 102

4. Дутчак А.В. Проблема реєстрації і набуття статусу юридичних осіб
у релігійних громадах. 106

5. Шиленко Б.Ю. Співпраця Київської міської влади та Церкви в подоланні викликів сучасності.....	113
6. Куліш Н. Зміни в характеристиці й позиції віруючих як результат нормативно-правових трансформацій в Україні	115

Розділ IV. Конфесії України в проблемному полі їх буття

1. Здіорук С.І. Перспективи об'єднання православ'я в Україні	125
2. Горкуша О.В. Універсальний ексклюзивізм православної цивілізації в руслі глобальних суспільно-історичних тенденцій сучасності.....	131
3. Шевців І. Підстави та необхідність єднання Церков України	138
4. Ховарівський У. Українська Греко-Католицька Церква Львівщини: процеси, основні тенденції.....	144
5. Черенков М.М. Протестантизм між Західним і Східним християнством - конфесійний трикутник	149
6. Ювсечко Я. Нові релігії в умовах постмодерну.....	152
7. Арістова А.В., Булатов А.А. Кризові процеси в мусульманській уммі Криму: причини та інституційні форми вияву.	156
8. Маєвська Л.Б. Вплив партії «Хізб ут-Тахрір» на суспільно-політичну ситуацію в Україні.	162
9. Матвеев В.О. Діалог індуїзму і християнства в аспекті самореалізації особистості.....	166
10. Лавринович О. Роль суфійських інституцій в суспільно-політичному житті. ...	170
11. Головатюк О.І. Толерантність і свобода совісті у Ведах і ведичній культурі.	175

ДОКУМЕНТИ З ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ СВОБОДИ СОВІСТІ

Свобода релігії и другге права человека немусульманских меньшинств в Турции и мусульманских меньшинств во Фракии. Документ ПАСЕ 27.1.2010.....	179
Боротьба проти дефаматії релігій. Документ ООН 2010р.....	185
Дискримінація на основі релігії і переконань та її впливи на здійснення економічних, соціальних і культурних прав. Документ ООН 2009 року.....	189
Декларація „Про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань”. Документ ООН 1981 року.	190

ДОДАТКИ ДО ВИДАННЯ

Науково-експертний висновок Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ на проект Закону нардепа Москаля Г.Г.	193
Резолюція Круглого столу «Діалог між владою та конфесіями в контексті європейської системи цінностей» (20 грудня 2010 р.).	
Лункин Р. М. – директор Института религии и права. Свобода религии в России: от авторитаризма к общественной дискуссии	197
Резолюція Круглого столу «Діалог між владою та конфесіями в контексті європейської системи цінностей» (20 грудня 2010 року).	203
АВТОРИ СТАТЕЙ.....	205

СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН У РЕЛІГІЙНІЙ МЕРЕЖІ БУКОВИНИ

Буковина – полікультурний, поліетнічний та поліконфесійний регіон, в якому проживає понад 76 націй і народностей. Саме ця її своєрідність визначає як велику множинність релігійних напрямків, так і специфіку тих змін та тенденцій у функціонуванні релігійної мережі краю, які відрізняють її від інших регіонів.

Строката віросповідна карта Буковини може екстраполювати на мозаїчність релігійної мережі України. Це – українська релігійна модель в мінівимірі.

Певною специфічною рисою релігійного середовища краю є те, що будучи найменшою за територією в Україні (1,3% від площі країни) і чисельністю біля 1 млн. населення, вона, при кількості 1116 релігійних організацій (1076 громад) та 25 напрямів посідає 8-ме місце за кількістю і друге після Закарпатської – за густотою релігійних організацій (2,68 одиниць на один населений пункт). У структуру релігійної мережі також входять 10 управлінь та об'єднань, 16 монастирів, 5 місій, 8 духовних навчальних закладів.

Зауважимо, що якщо густота релігійних організацій регіону достатньо висока, то кількісний їх показник у порівнянні із загальноукраїнським (35184 організації) – невисокий (лише 3%) [Релігійна панорама. – 2010. – № 2. – С. 4].

Аналізуючи динаміку змін релігійної мережі краю, зауважимо про її певну статистику. Як і в 2000р., наприклад, такою ж залишається густота (10 громад на 10 тис. населення), декларація релігійності населення (72%) [Докаш В.І., Лагодич М. Релігійна мережа Буковини: стан та основні тенденції зміни (1991–2004рр.) // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. – Вип. 203–204: Філософія. – Чернівці, 2004. – С. 120].

Якщо прослідкувати трансформаційні процеси релігійно-інституціональної мережі в її кількісному вимірі порівняно з 2000р., то вона висока. За 10 років загальна кількість релігійних організацій збільшилася на 117 одиниць або на 10%.

Водночас в цілому по області ще не створено такої структури релігійних інституцій, яка була б достатньою для повного задоволення потреб віруючих, оскільки ще є 46 населених пунктів (13,4 % від загальної кількості), в яких відсутні релігійні організації.

Щоб відобразити кількісні зміни в мережі, нагадаємо, що на початок незалежності України (1991р.) у Чернівецькій області було 422 зареєстрованих громади і 179 незареєстрованих; відповідно в 1995р. – 751 (35); 2000 р. – 909 (115); 2010р. 1076 (132).

Аналіз цих показників дозволяє зробити висновок про дві важливі тенденції змін:

1. Відбувається щорічне зростання кількісного складу релігійних організацій;
2. У регіоні спостерігається постійне коливання кількості незареєстрованих громад, що говорить про серйозні трансформаційні зміни інституціонального характеру – процеси автономізації, сепаратизації.

Різке зниження кількості незареєстрованих релігійних громад припадає на 1996 та 1998 рр. (відповідно 22 і 21); збільшення ж починається з 2000 року (115) і продовжувалося до 2008 р. (135). У 2000 р. знову спостерігається спад (132 незареєстровані релігійні громади) [Докаш В.І. Загальне релігієзнавство - Чернівці, 2009. – С. 151; Докаш В.І., Лагодич М. Релігійна мережа Буковини: стан та основні тенденції зміни

■ Докаш В.І. – доктор філос. наук, професор, зав. кафедрою соціології Чернівецького національного університету ім.Юрія Федьковича, віце-президент Української Асоціації релігієзнавців.

(1991–2004рр.). – С. 120; Докаш В.І., Вівчарюк Д.Д. Релігія та церква в Чернівецькій області: стан, проблеми функціонування, тенденції розвитку // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 101: філософія. – Чернівці, 2001. – С. 85].

Демократизація всіх сфер суспільного життя, створення нових можливостей для свободи релігії дозволили значно покращити матеріальну базу культової практики церков. Якщо в 1991 р. вони мали 505 культових споруд, в 2000р. – 707, то в 2010р. – 912 будівель. Таким чином, у порівнянні з 2000 р. цей показник збільшився на 205 одиниць або на 29 %. Це свідчить про таку парадигмальну тенденцію роботи в цьому напрямку, як орієнтація керівництва релігійних організацій на повне забезпечення культовими спорудами. Зауважимо, що самостійно церквами в 1992–2010рр. побудовано 361 культову споруду, що складає майже 36 %; в стадії будівництва знаходяться ще 94 храми. Щоправда, забезпеченість культовими спорудами складає сьогодні лише 84,7 % (по Україні – біля 70%) [Релігійна панорама. – 2009. – № 2. – С. 48].

Найвищий відсоток забезпеченості храмами має АСД – 100%, УПЦ (98%), ХВЄП – 90%, церкви ЄХБ – 73,9%, РКЦ – 72,7%, УГКЦ – 65,2%, в УПЦ КП і Свідків Єгови – лише 56%.

Проблемою цієї сфери роботи церкви є: 1) невеликі можливості церков щодо побудови нових споруд чи їх орендування; 2) повільне виконання урядових установок на повернення культових будівель.

Змінився за роки незалежності й кадровий склад релігійних організацій. Якщо в 2000р. їх обслуговував 1201 священик, то сьогодні ця цифра складає 1825 (зростання – 624 особи або 34,1 %) [Докаш В.І., Лагодич М. Релігійна мережа Буковини: стан та основні тенденції зміни (1991–2004рр.). – С. 121].

Характерним для кадрової політики є ставка на підвищення освітнього рівня духовенства. Серед останнього сьогодні 40% осіб з вищою і середньою спеціальною світською освітою. Наприклад, тільки заочне відділення філософсько-теологічного факультету ЧНУ підготувало 8 магістрів релігієзнавства для церкви АСД, 2 – для об'єднання ХВЄ, 2 – для УПЦ КП, 1 – для ЄХБ; 15 спеціалістів релігієзнавства для АСД, 8 – для ХВЄ, 5 – для УПЦ КП.

Варто зазначити, що якщо в Україні забезпеченість громад кадрами священнослужителів складає 90,7 %, то на Буковині, для порівняння, – 169,6 % [Релігійна панорама. – 2009. – № 2. – С. 48].

Характеризуючи релігійну мережу області, зауважимо, що більше ніж половина від загальної кількості релігійних організацій належать до православних структур – 582(52 %). Також цей напрямок є першим за авторитетом та рівнем впливу серед населення. Тому статичними залишаються (за кількісними показниками) й статусні ролі православних громад серед регіональних церков. Більшість серед них складають православні течії (УПЦ, УПЦ КП) – 567 (52,6% від загальної кількості). По Україні він становить 50,8% [Релігійна панорама. – 2009. – № 2. – С. 55].

Сьогодні УПЦ, наприклад, має 412 громад, які обслуговує 441 священнослужитель, 418 культових споруд, 10 монастирів (5 жіночих і 5 чоловічих із 390 населениками). За деякими статистичними даними церкву підтримує понад 300 тис. мешканців краю (33 % від загальної кількості населення). Підготовкою та перепідготовкою кадрів священнослужителів займається приватний Чернівецький Богословський інститут (діє з 1999 р.). В інституті сьогодні навчаються 200 слухачів. Друкованим виданням названого інституту є церковно-богословський часопис „Світильник”, який видається українською та румунською мовами. При громадах УПЦ також діє 39 недільних шкіл.

Менш розвинутою є мережа УПЦ КП. Сьогодні вона складає 154 громади (27,1%), які обслуговує 116 церковнослужителів, 90 культових споруд (56 % від потреби), 18 недільних шкіл.

Як свідчать дослідження, у порівнянні з 2000р. релігійна мережа православ'я в регіоні збільшилась на 73 одиниці або на 15,3% (зростання в УПЦ склало 9,1%, в

УПЦ КП – 7,6%) [Докаш В.І., Вівчарюк Д.Д. Релігія та церква в Чернівецькій області: стан, проблеми функціонування, тенденції розвитку. – С. 85].

За домінуючої позиції по кількості громад православ'я має невеликий відсоток кількості священнослужителів – 560, що становить 30,7% від загальної кількості в релігійному середовищі.

Слабо розвинена в православній мережі й інфраструктура недільних шкіл, яких лише 58 (40 в УПЦ та 18 в УПЦ КП), що складає 14% від загальної кількості (414) такого типу шкіл. Нагадаємо, що в 2000р. тільки в УПЦ була 101 недільна школа. В 2003р. їх було вже тільки 35, що таким чином свідчить про руйнацію цієї сфери репродукції релігії.

Для православного середовища характерною є двовекторна напруга: з одного боку, протистояння між УПЦ та УПЦ КП, з іншого – конфронтація між двома єпархіями УПЦ КП. У цьому напрямі практично відсутній розвиток мережі: за 2009р. зареєстровано лише 2 громади (в 2007р. – 5).

Широко представлені в області церкви пізнього протестантизму. Їх 13 напрямів варіюють від найчисельніших євангельських християн-баптистів (ЄХБ) – 183 організації (158 громад), адвентистів сьомого дня (АСД) – 96 організацій (94 громади), християн віри євангельської п'ятидесятників (ХВЕП) – 106 організацій (89 громад), Свідків Єгови – 25, адвентистів реформістів (АСД РР) – 18 до поодиноких громад назаринян, християн церкви Божої. Протестантські течії загалом сьогодні мають 446 (40%) зареєстрованих релігійних громад та 117 – без реєстрації, 7 духовних навчальних закладів, 310 суботніх та недільних шкіл.

Провідні протестантські деномінації – ЄХБ, ХВЕ та АСД мають необхідні управлінські структури, 7 навчальних духовних закладів. При громадах працюють 310 недільних та суботніх школи. У порівняння з 2000р. (було 302 громади) кількість громад збільшилась на 144 (32,2%), а відносно 1991р. (було 188) – на 258 (57,8%). Динаміка зростання кількості протестантських громад, як бачимо, у два рази вища ніж у православ'ї.

Великі зрушення інституціонального характеру відбулися сьогодні в єговізмі. Якщо організація Свідків Єгови в 1991р. мала 13 незареєстрованих громад, в 2000р. – 20 зареєстрованих, то сьогодні – вже 25. Це 100% зростання, що говорить про позитивне ставлення єговістів до держави, чого не було раніше, оскільки церква орієнтується на есхатологічну перспективу. Щоправда, в деномінації ще є біля 10 громад, які діють без реєстрації.

Новим явищем для протестантського середовища можна вважати неореформізм, до якого можна віднести харизматичний напрям. Не особливо відрізняючись від класичних п'ятидесятників (окрім акценту на глосолалії та формами роботи, близьких до неорелігійних), харизмати являють собою інституційну форму, яку в дусі нових реалій хоче представити євангелізм. Це свідчить про те, що реформаційний рух є важливою формою оновлення релігійного середовища.

Харизмати в регіоні представлені об'єднанням Церкви Повного Євангелія (7 громад) та 12 незалежними громадами, яких обслуговує 25 пасторів.

Зауважимо, що в Україні цей рух отримав широкий розвиток і сьогодні представлений 1473 організаціями [Релігійна панорама. – 2009. – № 2. – С. 57].

Висока динаміка розвитку протестантського середовища характеризується рядом факторів. По-перше, це висока церковна дисципліна в громадах та їхня активна соціальна позиція, спрямована на популяризацію духовності, моральності та здорового способу життя. Це й високий розвиток міжнародної співпраці, серйозна робота з кадрами.

Серед факторів, що заважають розвитку протестантського руху є відцентрові сили, що спричиняють поділ громад, виникнення автономних церков. Це характерно як для баптизму, адвентизму, так і п'ятидесятництва.

Не отримав розвитку в регіоні католицизм (52 громади), який включає 2 напрями: римо- та греко-католицизм (РКЦ – 29 громад, УГКЦ – 23 громади). Порівняно з 1991р. цей напрям збільшився на 38 одиниць (73%); щодо 2000р. зростання складає лише 9 громад (17,3%). Однак, достатньо потужна динаміка спостерігається в

середовищі української греко-католицької організації, яка на початках незалежності України мала в регіоні лише 2 одиниці. Динаміка зростання за роки незалежності склала 86,9% (на 21 громаду) [Докаш В.І. Загальне релігієзнавство. – С. 147; Докаш В.І., Вівчарюк Д. Релігія та церква в області: стан, проблеми функціонування, тенденції розвитку. – С. 85].

До церков, які в регіоні мають давню історію, можна віднести іудейський культ. В умовах демократизації та суспільних трансформацій він отримав новий розвиток. Якщо в 1991р. в області було лише 2 незареєстровані громади, то в 2000р. їх уже було 8 зареєстрованих та 1 незареєстрована. Щоправда, за 10 останніх років його мережа була законсервована і сьогодні включає 9 громад трьох напрямів, які обслуговують 6 служителів. Іудейському культу притаманні ті ж самі тенденції реформування, а також – внутрішньоконфесійні протиріччя, що й іншим релігійним інституціям України. Відцентрові процеси в іудейському середовищі призвели до того, що іудаїзм представлений в українському релігійному просторі шістьма течіями, що налічують 268 громад [Релігійна панорама. – 2009. – № 2. – С. 56; Релігійна панорама. – 2010. – № 2. – С. 4].

За всіх прогнозів потужного розвитку неорелігій як в Україні, так і в регіоні, вони не виправдалися. Скоріше всього, тут мова може йти про стійкість традиції та складність прийняття інокультури. Процес інкультурації, таким чином, у регіоні не отримав розвитку. Разом з тим, окремі форми модерної релігійності представлені і в Чернівецькій області. Тут вони представляються такими напрямами.

Неохристиянські формування презентовані об'єднанням Церкви Повного Євангелія харизматичного напрямку, в яке входить 7 громад і близько 2 тис. членів, серед яких 80–90% – молодь. Частина з них – це колишні п'ятидесятники. Релігійні потреби віруючих тут задовольняють 25 церковнослужителів. До харизматів приєдналася громада єврейської Месіанської синагоги (до 25 чоловік), яка спільно з ними проводить молитовні зібрання, сповідує їхнє віровчення. Сюди ж можна віднести зареєстровану громаду Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів (мормонів) (біля 100 осіб). Громада активно займається місіонерською і соціально значущою роботою (переважно допомога лікувальним закладам).

Прослідковується статика в розвитку релігій орієнталістського (сходознавчого) напрямку, представлених переважно неоіндуїзмом, які діють, у зв'язку з малочисленністю, без реєстрації. Це Міжнародне товариство свідомості Крішні (20 осіб), група Махараші (15 осіб) та Шрі Чін Моя (30 осіб), одна релігійна громада віри Багаї тощо. Велику увагу вони приділяють психотерапевтичним аспектам, медитації, використанню музики.

На теренах Буковини також функціонують малочисельні течії – Вселенська християнська апостольська церква „Сонце” та своєрідне утворення саєнтологічного руху – „Біоенерготехнологія”. Під виглядом громадських організацій з'являються в регіоні прихильники Агні-йоги Реріхів, вчення П.Іванова, Церкви Останнього Заповіту.

До малочисельних релігійних організацій можна також віднести дві громади Союзу Церкви Божої України, одну – Новоапостольської Церкви, одну – назарян. Їх інституційні характеристики залишаються незмінними.

Є в області і невелика група сатаністів (не більше 15 осіб), про діяльність якої відомо мало [Докаш В., Докаш О. Трансформаційні зміни в релігійному середовищі Буковини: соціологічний зріз // Міжетнічні та міжконфесійні відносини в контексті сучасних суспільних трансформацій. – Чернівці, 2010. – С. 137–138].

Ведучи мову про серйозні трансформаційні зміни релігійної мережі регіону та певну стабільність її функціонування, не зайвим вважаємо підкреслити, що досить помітними стали спроби впливу на релігійну ситуацію в області з боку релігійних центрів Росії, США, Німеччини, Польщі й особливо Румунії.

Вагомим є вплив на релігійне середовище Буковини РПЦ через свою структурну одиницю – УПЦ (423 громади). З іншого боку, має місце втручання Румунської православної церкви в діяльність 106 румуномовних парафій та 5 монастирів УПЦ (25 % її громад) з метою переходу останніх під її юрисдикцію або

створення в м. Чернівцях Румунського вікаріатства. Проблемою краю залишається посилення румуномовних церков у середовищі протестантських деномінацій. Так, з 165 зареєстрованих громад обласного об'єднання ЄХБ румуномовні – 32 (19,4 %); з 93 зареєстрованих громад обласного об'єднання ХВЄП румуномовні – 36 (38,7 %); серед 116 громад адвентистського напрямку – 13 румуномовних (11,2 %).

Давні автохтонні релігії в їх неорелігійних трансформаційних утвореннях (неоязичництво, рунвірство) представляють на Буковині автономні релігійні організації „Оберіг” та „Онуки Дажбога”, незалежні релігійні організації „Сяйво” та „Верховина”. Ці громади кількістю біля 100 осіб намагаються відродити дохристиянські віровчення українців. Зробити їм це складно, наявні боротьба за лідерство, різне тлумачення вчення родоначальника напрямку – Лева Селенка. Динаміку інституціоналізації неоязичництва в регіоні можна пояснити її статистикою в Україні. Таких в Україні лише 109, в тому числі – 52 РУНВіри [Релігійна панорама. – 2009. – №2. – С. 57].

Близькою по кількості (100 осіб) до неоязичників є Церква Ісуса Христа Святих Останніх днів, яка відрізняється активною місіонерською активністю та соціально значущою діяльністю (в основному допомога лікувальним закладам). Однак активне місіонерство та підтримка ряду соціальних проектів не вивели Церкву за межі одної громади, що говорить про силу традицій та християнської віри.

Трансформаційні зміни відбулися і в сфері, яка займається репродукцією релігійності. Якщо в 2003р. у регіоні, наприклад, було лише 387 недільних та суботніх шкіл, то сьогодні їх – 414. З 6-ти до 8-ми за десять років збільшилась кількість навчальних закладів; з 2-х до 7-ми – періодичних видань. Аналіз цього напрямку роботи водночас свідчить, що релігійність формується через сімейне виховання чи вплив оточення [Докаш В., Докаш О. Трансформаційні зміни в релігійному середовищі Буковини: соціологічний зріз. – С.121].

Важливим трансформаційним чинником життя релігійного середовища краю є соціально значуща діяльність конфесійних співтовариств. Вона включає ряд напрямів: соціальна підтримка малозабезпечених; допомога будинкам перестарілих та інтернатам, громадським організаціям інвалідів, медичним закладам, облаштування пунктів безкоштовного харчування нужденних, організація літнього відпочинку дітей із малозабезпечених сімей.

Не можна не констатувати також посилення сепаратистських настроїв у середовищі ЄХБ, пов'язаних з ідеєю створення румунського об'єднання церков, альтернативного до обласного об'єднання церков ЄХБ.

Аналіз трансформаційних змін релігійної мережі Буковини дозволяє зробити такі висновки:

1. Демократизаційні процеси в регіоні сприяють розширенню релігійних свобод та надають широкі можливості для формування релігійно-інституціональної структури конфесійних співтовариств.

2. До основних тенденцій трансформаційних змін релігійної мережі можна віднести: щорічне зростання кількості релігійних громад за рахунок їх дроблення; збільшення кількості в останні роки незареєстрованих громад; процеси автономізації та сепаратизації.

3. В регіоні спостерігається висока динаміка інституціональних процесів в протестантському середовищі, що можна вважати загальноукраїнською тенденцією.

4. Не отримала розвитку на Буковині неорелігійна сфера, вона не вийшла за межі окремих малочисельних громад чи автономно існуючих груп.

5. Уповільнено розвивається база репродукції релігійності. Кількість навчальних духовних закладів та періодичних видань за останні роки майже не змінилась. Релігійний світогляд молоді в основному формулюється за рахунок „домашньої” церкви.